

UOT 619.576.8.09

ARI AİLƏLƏRİNƏ QULLUQ İŞLƏRİNDƏ ƏSAS MƏQAMLAR

F.H.MUSAYEV

Abşeron Heyvandarlıq Təcrübə Stansiyası

Təcrübə və müşahidələrin nəticələri göstərir ki, yaxşı şəraitdə saxlanan arı ailələrində işçi arıların kütləsi, xortumcuğun uzunluğu, bədən böyüklüyü, əzələ inkişafı, bal çinə-danının tutumu, uzaq məsafəyə uçma, yaşama müddəti, soyuğa, xəstəliklərə dözümlülük və sair bioloji təsərrüfat göstəriciləri, qeyri normal şəraitdə saxlanan, zəif ailələrin göstəricilərinə nisbətən yüksəkdir. Ailə güclü, sağlam, ana arı tamqiyətli olduqda daha çox miqdarda, sağlam işçi arılar yetişdirmə qabiliyyəti olur və bunların hamısı arı ailələrinin saxlama və qulluq işlərindən çox asılıdır.

Açar sözlər: arı ailəsi, yaz inkişafı, ana arı, ailənin düzəlişi.

Arıların əsas işi təsərrüfatda güclü, sağlam, məhsuldar ailələr yetişdirib, onların qorunub saxlanmasını təmin etmək və yüksək məhsuldarlığa nail olmaqdır. Buna görə də arıcılıq mövsümü başlanarkən ailələrin inkişafının təmin olunması üçün aşağıdakı təxirəsalınmaz işlər yerinə yetirilməlidir.

Arıların ilk yaz uçuşları başlanan vaxt arıxanada su təchizatı – suvat mütləq təşkil olunmalı və güclü ailələrdən biri nəzarət tərəzisinə qoyulub hər gün nektar və digər gəllirlərə aid məlumatlar arıxana jurnalında qeyd olunmalıdır.

Suvat - hündürlüyü 50-60 sm altlıq üzərində yerləşdirilən 20-30 litrlik, içərisi emallanmış metal yaxud da ağacdən hazırlanan (dib hissəsində kranı olan) çəndən və səthində ilanvarı şırımı olan 1,5 metrlik taxtadan ibarətdir. Su ilə dolu çənin kranı azacıq açılır və tökülən su damlaları taxtanın səthindəki şırımla tədricən axır, nəticədə arılar su ilə təmin olunurlar. Suvat günəş istiqamətində elə qurulmalıdır ki, axan su isinsin (su hər səhər yenidən doldurulmalıdır). Arıların mineral duzlarla təmin olunması məqsədilə suvata doldurulan suyun hər 10 litrə 60 qr xörək duzu, 1 qr. kobalt əlavə olunur və arıların suvata öyrədilmələri üçün suvat taxtasına azacıq bal yaxılmalıdır.

Arı ailələrinə baxılarkən davranış qaydası. Arı ailəsinin fəaliyyətinin istehsalə yönəlməsi, inkişafının tənzimlənməsi və məhsuldarlığının artırılması üçün ilk növbədə onun saxlanma şəraitinin vəziyyəti öyrənilməlidir. Saxlanma şəraitinin vəziyyətini xarakterizə edən yeganə vasitə yuvaya baxış və onun nəticələrinə əsasən aparılacaq qulluq işləridir.

Kölgədə havanın temperaturu 14 dərəcədən yüksək olduqda yuvanın tam sökülməsi şərti ilə ailəyə baxış keçirilməlidir. Ola bilər ki, ailədə vəziyyət normal olsun, onda baxılma işi temperatur 16-18 dərəcə olana qədər gözlənilməsi məsləhətdir. Qismən baxılması vacib olduqda isə çərçivələr pətkədən çıxarılmamalı, yalnız tərpədilməsi şərti ilə 10-12 dərəcə istilikdə baxılmalıdır.

Axşam vaxtı arıya baxış keçirmək olmaz, ona görə ki, qaranlıq düşdükcə arılar arıcının əllərinə,

bədənində, paltarına doluşub geri qayıtmırlar və nəticədə həm özləri məhv olurlar, həm də arı sancmasından arıçı pis vəziyyətə düşür.

Baxış zamanı arıların qıcıqlandırılmaması üçün arıçı açıq rəngli geyimdə işləməli, onun ağzında, əllərində, bədənində kəskin qoxulu (soğan, sarımsaq, spirt, tər, benzin və s.) iylər olmamalıdır.

Yuvanı sökməklə baxılarda arıxanada qaçmaq, tez-tez hərəkət etmək olmaz və uçuş bacası önündə, arıların uçuş yolunda dayanılmamalıdır.

Eləcə də arıların oğurluğu başlayan vaxt baxış keçiriləndə arılar daha da qıcıqlanır. Digər ailələrə, yaxud başqa ailələrin onlara hücum etməməsi üçün baxış işi xoş havada aparılmalıdır.

Arıçı ailəyə baxmaqdan əvvəl, ona lazım olacaq bir sıra əsas ləvazimatları: arıçı isgənəsi, tüstülü körüy, ehtiyat üçün ağac çürüyü parçaları, örtük parçası, hazır şanlar və s., hazırlayıb iş qutusuna yığır, çərçivələri daşıma qutusu və digər alətləri hazır vəziyyətdə özü ilə götürür, xalat və üz toru geyərək arıxanaya daxil olur.

Yaz, payız vaxtı baxışa başlarkən əvvəlcə arı pətəyinin uçuş bacasından yuvaya 2-3 koma tüstü buraxılır, təxminən bir dəqiqə sonra pətəyin qapağı ehməlliliklə açılır, döşəkcik kənarlaşdırılır, sonra örtük parçasının, yaxut tavan taxtalarının bir hissəsi açılır, görünən çərçivələrin üst tirləri boyunca yuvaya tüstü buraxılır və yuva örtüklə yenidən örtülür. Bir dəqiqədən sonra qıraq tərəfdən başlayaraq yuva tədricən açılır və qıraq çərçivələrdən biri çıxarılıb dərhal daşıma qutusunda gizlədilir. Çox miqdarda çərçivə çıxarılmamalı; iki-iki üstü açılır, tək-tək çıxarılır, nəzərdən keçirildikdən sonra yerinə qoyulur və sonra yuvanın baxılmış hissəsi örtük parça vasitəsilə dərhal örtülür.

Çərçivələr hər biri asılqanlıqdan tutulmaqla bir-bir çıxarılır və şaquli, yaxud bir az maili vəziyyətdə saxlanmaqla baxılır. Üfqi vəziyyətdə tutulub baxılırsa şan oyuqlarında olan təzə nektar və çiçək tozcuğunun tökülməsi, həmçinin də balın və arı artımının ağırlığından şan əyilib keyfiyyətsiz vəziyyətə düşməsi ola bilər. Ona görə də baxılması üçün

şan həmişə saquli vəziyyətdə tutulmalıdır. Çərçivənin əks səthinə baxılması üçün şan elə tutulmalıdır ki, onun yuxarı tiri şaquli vəziyyətdə tutularaq digər səthi görünənədək çevrilməlidir. Baxılan çərçivə açıq yuvanın üstündə elə tutulmalıdır ki, cavan arılar və ya ana arı təsadüfən çərçivədən düşərsə, yerə yox, yuvaya düşməsi təmin olunsun.

Arıların şandan uzaqlaşdırılması lazım olarsa; qaz lələyi, yaxut ot dəstəsi vasitəsilə arılar pətəyin içərisinə süpürülür (qovulur). Tüklü şotkadan istifadə edildikdə arılar tez bir zamanda qıcıqlanıb əsəbi olurlar və baxılması mümkün olmur. Çərçivədə arı artımı, yaxut təzə nektar yoxdursa onu yuvaya çırpmaqla da arıları uzaqlaşdırmaq mümkündür.

Ailədə ana arının axtarılması zərurəti yaranarsa, yuva xüsusi ehmallıqla araşdırılır; arıların çərçivə üzərindən qaçmaması üçün tütütdən mümkün qədər az istifadə olunmaqla axtarılır, ana arı həmişə arı artımı və ya yumurta olan şanlarda hərəkət edir. Ona görə də, ilk növbədə arı artımı olmayan qıraqdakı çərçivələr pətəkdən çıxarılır, sonra arı artımı olan və digər şanlar bir-bir çıxarılıb diqqətlə baxılmaqla ana arı axtarılır. Arıların yuvadakı davranışlarına əsasən (işçi arıların ana arı istiqamətə kütləvi yürüşlərinə görə) ananın olduğu yer təyin edilir. Ana arı tapıldıqdan sonra onun ailədən götürülməsi, yaxut qəfəsciyə qoyulması lazım olarsa onu baş və şəhadət barmaqlarla döş nahiyəsindən, yaxut da qanadlarından ehtiyatla tutub aşağı deşiyi qabaqcadan açılmış ana qəfəsciyinə yerləşdirilir (ana qəfəsciyinin açıq olan tərəfi aşağı istiqamətdə olmalıdır) və qəfəsciyin açılmış deşiyi elə ehtiyatla bağlanmalıdır ki, orada olan ana arı əzilməsin.

Yazın ilk günlərində yuvada üzərini arılar bürüməyən boş, azballı və digər şanlar pətəkdən uzaqlaşdırılır və yuva isti döşəkciklə təmin olunur (azballı şanlar ehtiyat yem kimi ambara yığılır). Qışlama dövrünü normal keçirmiş ailələrdə arıların yaz uçuşları da normal olmalıdır. Ailənin gücündən asılı olaraq uçuş bacaları 1-3 sm-ə qədər qısdırılmalı və arıların kütləvi uçuşu azaldandan sonra pətəyin çöl divarlarında olan yarıqlar, açıq çatlar gil palçıqla mazlanmalıdır (gil palçıq məhluluna az miqdarda təzə mal peyini qatılmalıdır).

İlk yaz uçuşu günü, arıçı arıların uçuş vəziyyətini müşahidə edir və zəif, şübhəli uçuşlu, problemli ailələri arıxana dəftərində qeyd edir, qeyri-qənaətbəxş vəziyyətin səbəblərini araşdırıb onlara ilk yardım göstərir.

Qışlamadan sonra ailə zəifləmiş (4-5 çərçivədə), ana arı isə mayalı və cavan olarsa həmin ailə güclü, anasız ailəyə birləşdirilməli, yaxud da başqa güclü analı ailədən arılarla birlikdə möhürlü arı artımı verilərək gücləndirilir. Anasız zəif ailə (2-3 çərçivədə) isə, normal ailələrə birləşdirilməklə çıxdas edilir.

Soyuq və əlverişsiz hava şəraitində bir sıra cari işləri yerinə yetirilmək məqsədilə ailəyə baxış keçirmək, yuvanı tez-tez açıb, uzun müddətə açıq saxla-

maq bala yetişdirmənin kəmiyyət və keyfiyyətinin kəskin azalmasına, nozematoz, avropa çürümə xəstəliklərinin baş verməsinə şərait yaradır. Ona görə də, yaz vaxtı qulluq işlərini yerinə yetirmək üçün küləksiz, günəşli havada (kölgədə hərarət 10-12 dərəcə olduqda) yuva bir dəfə açılmaqla təcili yoxlama aparılması tövsiyə olunur. Həmçinin də nəzərə alınmalıdır ki, gəlirsiz, sərin havada yuva uzun müddət açıq saxlandıqda arılar çox narahat olurlar, oğurluq və basqın vəziyyəti yaranır.

Yazda ailənin inkişafı və məhsuldarlığının artırılmasını təmin edən əsas amillərdən biri də tələb olunan sanitar-gigiyena işlərinin vaxtında və qısa müddətdə yerinə yetirilməsidir. Belə ki, təcili baxış keçirildikdən sonra ailələr ütölmüş, dezinfeksiya olunmuş təmiz pətkələrə köçürülür, İshala bulaşmış, keyfiyyətsiz şanlar isə yuvadan uzaqlaşdırılır, əvəzinə narıncı rəngli, təmiz, keyfiyyətli şanlar əlavə olunur və bununla əsas yaz yoxlaması – təftiş işi yerinə yetirilir. Zərurət yaranarsa, (bir sıra xəstəliklərə qarşı) ailələr müvafiq dərman preparatları ilə işlənməlidir. Yaxşı olar ki, ailənin inkişafına müdaxilələr qısa müddətdə (yuva uzun müddət açıq saxlanmaması şərtilə) yerinə yetirilsin.

Yem ehtiyatının tamamlanması. Yem ehtiyatı kifayət qədər olan və qışlamayı normal şəraitdə keçirmiş güclü ailəyə təcili yem ehtiyatı yardımı lazım olmur. Ehtiyat yem o vaxt lazım olur ki, alə qışlamaya hazırlanarkən kifayət qədər yemlə təmin olmasın və normal qışlama şəraitində saxlanmasın. Belə ailələrdə aclıq, ishallıq dərəcəsi yüksək, nəmli və kiflənməmiş şanlar, anasızlıq və zəiflik halları müşahidə olunur. Vəziyyəti qeyri-qənaətbəxş olan ailələrə ilk yardım işi sonrakı günlərə saxlanmamalı, müşahidələrin nəticələrinə müvafiq olaraq təcili yemləmə və digər yardım tədbirləri baxış günü yerinə yetirilməlidir.

Yem ehtiyatı çatışmayan ailəyə ehtiyat fondan ballı-güləmlı çərçivə verilməli, arılar aclıqdan zəifləyib pətəyin döşəməsinə tökülmüş olarsa onların üzərinə isti bal şərbəti çilənməli və yuvada olan boş, artıq, ishala bulaşmış, kiflənməmiş, həm də gəzəngidən kristallaşmış balı olan şanlar yuvadan çıxarılmalıdır, əvəzinə təmiz, keyfiyyətli balı olan şanlar əlavə edilir. Arıxanada ehtiyat yem fondu çatışmazlığı olarsa ac olan ailələr axşamçağı 60 faizli isti şəkər şətbəti ilə yemləndirilir (şərbət ailənin gücündən asılı olaraq günaşırı, 3-4 dəfə, 0,5-1,0 litr həcmində boş şana tökülür).

Anasız ailələrin düzəlişi. Yazın ilk günlərində arıxanada olan anasız və zəif ailələrin düzəlişi olduqca çətin və mürəkkəbdir. Ona görə ki, bu işdə digər ailələrdən istifadə və sair işlərə əlavə vaxt sərfi tələb olunduğu üçün həmin işlər təcili baxışdan sonra yerinə yetirilməlidir.

Normal saxlama və qulluq şəraitində ana arının qışlama dövründə tələf olması müstəsna haldır. Əgər anasız ailə analandırılmazsa qocalmış arıların tədricən tələf olması və cavan arıların yaranmaması

nəticəsində ailə tələf olur.

Yaz vaxtı yeni ana yetişdirməklə anasız ailəni bərpa etmək iqtisadi baxımdan səmərəsizdir, çünki həmin vaxt erkək arılar (göyöyün) hələ yetişdirilmədiyinə görə yetişdirilmiş cavan ana arı mayasız qalır, həmçinin də yeni ananın yetişdirilməsinə, mayalanmasına və ondan yeni işçi arılar törənməsinə 45 gündən çox vaxt sərf olunduğu üçün ailə məhv olur. Ona görə də, anasız ailənin məhv olmaması üçün ona mayalı analı nukleus birləşdirmək, yaxut da nukleusdan mayalı ana arı verilməlidir. Nukleusdan verilən ana arı dərhal yumurta qoymağa, işçi arılar isə sürfələri tərbiyə etməyə başlayır (nukleuslarda qışlamış ehtiyat ana arı təsərrüfatda həmişə olmalıdır).

Anasız ailəyə mayalı ana arı verilmədən əvvəl yuva diqqətlə yoxlanılır; əgər əvvəlki ana arı yaxın vaxtlarda tələf olmuşsa, ailədə sallaq analıqlar mütləq olmalıdır və onların hamısı pozulub uzaqlaşdırılmalı, əks halda verilmiş yeni ananı arılar qəbul etməyib məhv edərlər. Analıqlar əzilib ləğv olunandan sonra ailə 3-6 saat müddətində anasızlıq (yetimlik) hiss edir, sonra mayalı ana arı yuvaya yerləşdirilir. İlk baxışda analıqlar görünməzsə və ailədə anasızlıq müşahidə olunursa yeni ananı dərhal ailəyə vermək olar.

Anasız ailənin ümumi vəziyyəti bəzən şübhə doğurur: arıların davranışından ehtimal olunur ki, ailədə ana var, ancaq nədənsə yumurta və sürfə yoxdur. Bunu araşdırmaq məqsədilə ailəyə başqa ailədən təzə yumurtalı və sürfəli "yoxlayıcı" şan verilir. İki gündən sonra həmin şan yoxlanılır; əgər orada sallaq analıqlar qoyulmuş olarsa, şübhəsiz ki, ailə anasızdır. Həmin vaxt bütün analıqlar məhv edilir və ailə anasızlıq hiss etdikdən sonra axşama yaxın ona mayalı ana verilir. Əksinə olarsa, yəni "yoxlayıcı" şanda analıqlar yoxdursa, demək olar ki, ailədə ana arı mövcuddur, ancaq yararsız olduğu üçün yumurta qoymur, ona görə də yararsız ananı dərhal axtarır, tapıb məhv etmək və ailə ümumi qaydada ana ilə təmin olunmalıdır.

Anasız ailənin düzəlişi üsulu, onun gücündən asılıdır. Əgər ailə güclüdirsə ona nukleusdan ana arı verilir, nukleusda qalan arıların sərbəst ailə kimi yaşaması üçün onu digər analı nukleusa birləşdirmək lazımdır.

Əgər, anasız ailənin gücü kifayət olmazsa, ona bütöv nukleusu birləşdirməklə analandırılır və həmin ailə nukleusun sayəsində güclənib məhsuldar olur. Bu əməliyyatı yerinə yetirməkdən ötrü axşama yaxın nukleusda olan ana arı tapılır və ətrafındakı arılarla birlikdə torlu kolpak altına alınır, nukleusda qalmış arı artımı və arılar isə daşıma qutusuna yığılıb anasız ailəyə yaxınlaşdırılır. Anasız ailənin yuvası orta hissədən aralanır, yaranan boşluğa ana arı olan və digər şanlar ehməlliliklə yerləşdirilir. Müxtəlif ailədən olan arılar arasında münaqişə olmaması üçün onlara eyni iy (nanə cövhər, ətir və s.) əlavə olunur. Sonrakı gün ailəyə baxılır; yuvadakı artıq şanlar kənarlaşdırılır, ana arı kolpak altında azad olunur,

bununla birləşmə əməliyyatı sona çatır, və anasız ailə bərpa olur.

Məhsuldar olmayan, qüsurlu və qoca ana arının dəyişdirilməsi zərurəti olarsa həmin ailədə ana arı tapılıb məhv edilir, anasızlıq müddəti (3-6 saat) keçdikdən sonra ailəyə yuxarıda qeyd olunan qayda ilə nukleus birləşdirilir.

Erkəkləmiş ailənin düzəlişi çətin və iqtisadi cəhətdən səmərəli olmadığı üçün həmin ailələr yaşıl otluğa çıxılıb ləğv olunmalıdır.

Zəif ailələrin düzəlişi. Yazın əvvəlində arıxanada zəifləmiş ailələrə rast gəlinir. Həmin ailələrdə yemləyici arıların çatışmazlığı nəticəsində ana arı lazımı qədər yumurta qoya bilmir, ona görə ailə əsas bal yığımına qədər yetərli gücə malik olmur.

Zəif ailənin düzəlişinə başlamazdan əvvəl zəifləməsinin səbəbləri araşdırılır (ailə hansısa infeksiya xəstəlikdən zəifləmişsə arı xəstəlikləri başlığında olan metodlarla müalicə olunmalıdır). Sağlam və məhsuldar anaya malik ailələrdə də zəifləmə halları olur, belə ki, arzuolunmaz qışlama şəraitinin (yuva-ya siçan düşməsi, yüksək, yaxut aşağı temperaturların, nəmliyin olması və s.), hətda arıların tədricən yuvanı tərg etməsi də zəifləməyə səbəb olur. Həmin ailələrin bərpası çox asan olur və əsas balyıqmayadək onları kifayət qədər gücləndirmək mümkündür. İlk növbədə bərpa olunmalı ailəyə müvafiq şərait yaradılmalıdır: yuva əsaslı surətdə sıxlaşdırılıb isidilməli, yemin keyfiyyət və kəmiyyəti yetərinə olmalı, ailənin inkişafının sürətləndirilməsi üçün güclü ailələrdən 1-2 çərçivəarası arı kütləsi ilə yetişmiş arı artımı əlavə olunmaqla işçi arıların sayının çoxaldılması ilə ailə gücləndirilir. Əlavə olunan arı artımının və yuvanın kifayət qədər isidilməsi üçün artıq və boş şanlar çıxarılmalı və şanların üzərini arılar bürüyən qədər yuvada şan saxlanmalıdır. Verilmiş arı artımından təzə arılar əmələ gəldikcə ailə güclənir və bir həftədən sonra ailəyə ikinci dəfə yetişmiş arı artımı çərçivəsi verilir, sonra ailənin sərbəst inkişaf etdiyi müşahidə olunarsa gücləndirmə işi dayandırılır. Gücləndirmə işində (arı kütləsi veriləndə) ana arının təhlükəsizliyi məqsədilə onu bir gün ərzində torlu kolpak altında saxlamaq məsləhətdir.

Zəif ailələrin (3-4 çərçivəarası arısı olan) bərpası çətin və çox vaxt tələb etdiyi üçün onun bərpası yalnız kiçik arıxanalarda aparılır. Böyük təsərrüfatlarda zəif ailələrin gücləndirilməsinə arıçının kifayət qədər vaxtı olmur. Ona görə də ailə çıxdığı olunaq, nisbətən güclü ailəyə birləşdirilməsi sərfəlidir (iki anadan yaxşısını saxlamaq şərtlə).

Arı oğurluğuna qarşı tədbirlər. İsti hava şəraitində və təbiətdə gəlir olmadıqda arıxanada arı oğurluğu olur və arılar başqa pətəyə soxulub bal oğurlayırlar. Zəif ailədəki keşikçi arılar uçuş bacası önündə oğru arılara müqavimət göstərsələr də oğru arılar pətəyin açıq yarıqlarını tapıb, yaxut da gizli yolla bacadan yuvaya daxil olmaqla kütləvi surətdə hücum keçib yerli arıları məhv edirlər, pətək ətrafı

sahələrdə arı cəsədləri tökülür, arılarda aqressivlik və həyacanlılıq vəziyyəti yaranır. "Qarətçilər" ana arını məhv edib ailənin müqavimətini tam azaldıraq onun bal ehtiyatını talan edirlər. Məğlub olmuş arılar öz yuvalarını tərk etməyə məcbur olub qonşu ailələrə üz tuturlar. Bu zaman arıçı tərəfindən təcili tədbirlər görülməzsə, digər ailələr, hətta bütün arıxana oğru arıların hücumlarına məruz qala bilər. Əksər hallarda arıxanadakı ailələrin arıları biri digərinə hücum edib bal ehtiyatını oğurlayırlar. Oğurluğa məruz qalan ən çox zəif və anasız ailələr olu. Yaranmış təhlükəli vəziyyətdən yalnız soyuq və yağışlı hava şəraiti, dayanıqlı gəlir, yaxut da arıçının həlledici tədbirləri arıxanayı xilas edə bilər.

Arıxanada oğurluq hallarını qabaqlamaq. Başlamış oğurluqla mübarizə aparmaq çətin və mümkünsüzdür, onu qabaqlamaq isə nisbətən asandır. Qabaqlamaq üçün ilk növbədə elə tədbirlər görülməlidir ki, gəlirsiz vaxtlarda arıxanada arılar hazır bal və başqa şirələri tapmasınlar. Bunun üçün aşağıdakı təxirəsalınmaz qaydalara ciddi əməl olunmalıdır.

1. Gəlirsiz günlərdə ailələrin uçuş bacaları, həmçinin də nukleusların (kiçik ailəciklər), zəif və anasız ailələrin uçuş bacası 1 sm-dək qısaldılır, pətəklərin çöl divarlarında olan yarıqlar, açıq yerlər gil palçıqla mazlanmalıdır.
2. Gəlirsiz vaxtlarda ailəyə baxış yalnız axşam, arıların kütləvi uçuşları olmadıqda, gündüz saatlarında isə yalnız xüsusi səyyar çadır altında aparılmalıdır. Ailənin yuvasının uzun müddət açıq qalmaması üçün baxış qısa müddətdə aparılmalı və yuvanın baxılmayan hissəsi xüsusi parça ilə örtülməlidir.

3. Arıxanada işlərkən arıların oğurluğu olmaması üçün heç bir yerdə bal töküntüsü, bal iyi və izi olmamalı, arıların işlərkən şirənin, şərbətin tökülməməsi üçün diqqətlik və səliqəlik tələb olunur, ballı şanlar qapağı germetik bağlı qutuda saxlanmalıdır. Əgər torpağa, yaxut da pətək üzərinə bal və ya şirə düşərsə həmin yerə dərhal torpaq tökülməli, yaxut da neftə batırılmış əsgilə silinməlidir.

4. Ehtiyat şanlar, bal, şan kəsintiləri və bal ətirli digər əşyalar və s.hamısı arılar daxil olmayan bağlı, qaranlıq yerdə saxlanmalıdır.

Arıxanada arı oğurluğu əlamətləri. Oğurluq aşağıdakı əlamətlərə görə müəyyən olunur: 1) uçuş bacasında və pətəyin ön divarında arılar arasında dava olduqda və yerə arı cəsədləri töküldükdə; 2)pətəyin yaxınlığında özgə arıların havada dolaşib uçuş bacasına, pətəyin yan divarları ilə bacadan yuvaya daxil olmağa cəhd etmələri,qapaqla gövdə arası yarıqlara yığıldıqları; 3) oğru arıların pətəkdən sürətlə çıxması; 4) həmin gün arıxanada arıların acıqlı və yüksək səslərlə, həyacanlı davranmaları və s. uçuşları;

Yuxarıda qeyd olunan əlamətlərə əsasən arı ailələrində oğurluğun olduğunu arıçı təyin edir və hansı ailə oğurluğa məruz qaldığını öyrənir. Hansı ailə oğru ailə olduğunu isə iki üsulla təyin edilir: birinci - arıçı oğurluğa məruz qalan ailənin uçuş bacasına un, yaxut diş tozu səpib rəng əlamətləri dəyişmiş arıların hansı ailəyə daxil olmasını müşahidə edib oğru ailəni təyin edir; ikinci - axşam, arı uçuşları qurtardıqdan sonra hansı ailələrin uçuş bacası önündə arıların tək-tək sərbəst uçuşu müşahidə edilərsə həmin arıların oğurluqda olduğu müəyyən edilir.

ƏDƏBİYYAT

1.Учебник пчеловода. М., Колос, 1973. 2.Г.М.Туников, Н.И.Кривцов, В.И.Лебедев, Ю.Н.Кирьянов. Технология производства и переработки продукции пчеловодства. М., Колос, 2001. 3.Ф.Н.Мусоев. Аричилиğa даіг сорғу və билгилər, Бақı, 2007.

Основные принципы ухода за пчелами

Ф.Г.Мусоев

В статье объяснено значение должного ухода за пчелами весенний период. В целях повышения продуктивности пчеленых семей необходимо оказать нормальной уход и создать нормальные условия содержания семей.

Ключевые слова: пчелиные семье, весеннее развитие, расплод, маток, исправление безматочных семей.

Key issues in the care the bee families

F.H.Musoyev

Abşeron cattile breediaq station of experiment, biology serence candidafe. Bee family prepares to vintering in the season during. Nests build, more vorkers workers tor the taking out bee, they produce more points. All these are dependent on the other hand from a fev number of factors.

Key words: true bees family, spring development, brood, correction of queenless families.